I J R S S I S, Spl Issue (IV), March-2022 :254-258 e-ISSN 2347 – 8268 & 2347-8209 (P)
A Double-Blind Peer Reviewed Journal OPEN ACCES Original Article
Reg. No. : MH-NGP/0000167
INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCHES IN SOCIAL SCIENCE AND INFORMATION STUDIES
© VMS RESEARCH FOUNDATIONwww.ijrssis.in

आदिवासी 'गोंड' जमातीच्या युवकांची सामाजिक, आर्थिक व ौक्षणिक स्थितीचे अध्ययन

नरेश रोहीदास धुर्वे
सहयोगी प्राध्यापक,
तिरपुडे समाजकार्य महाविद्यालय, नागपुर
ब्वततमेचवदकपदह ।नजीवत रूकीनतअमण्दंतमी/हउंपसण्बवउ

ब्वउउनदपबंजमक रू२०ण्०२ण्२०२२ त्मअपेमक रू १५ण्०३ण्२०२२ ।बबमचजमक रू२५ण्०३ण्२०२२ च्नइसपीमकरू ०१ण्०४ण्२०२२

सारांश :
जगातील सर्वच देशांमध्ये आदिवासी जमातीचे अस्तित्व आहे. विभिन्न देशांमध्ये त्यांना वेगवेळया नावाने संबोधले जाते. उदा. अमेरिकेत त्यांना रेड इंडियन्स ;त्मक पदकपंदेद्धऑस्टेलियात एबोरिजिन्स ;।इवतपहपदमेद्धआणि युरोप खंडातील देशांमध्ये जिप्सी ;ळलचेपमेद्ध या नावाने संबोधिले जाते. आफ्रिका खंडामधील देशांमध्ये आदिवासींच्या समुहाला ज्तपइंस म्हणजे जमात या नावाने संबोधिले जाते. आजही आफ्रिका, आशिया आणि अमेरिका खंडामधील देशांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर आदिवासी जमाती आहेत. युरोप खंडातील देशांमध्ये मात्र त्यांचे फार झपाट्याने आधुनिकीकरण झाले आहे व होत आहे यामुळे येथे जमात म्हणून त्यांचे स्वतंत्र अस्तित्व ओळखणे कठीणप्राय झाले आहे. संख्यात्मकदृष्टया सर्वात जास्त आदिवासी जमाती आफ्रिका खंडानंतर केवळ भारतातच आहेत. वास्तविकता यांचे जिवन म्हणजे गंगेसारखे पवित्र, हिमालयासारखे उदार, व्यापक आणि धरतीमातेसारखे सहिष्णू आहे. निश्चितच हया आदिवासी समाजाच्या प्रती आत्मियता प्रस्तापित करणे म्हणजे परमेश्वराची खरी उपासना आहे. ख-या धर्माला स्विकारणे आहे आणि मानवतेची खरी आराधना आहे आणि हेच खरे तर समाजकार्य आहे.
भारत हा एक विकसनशील देश असून २१ व्या ितकात त्याची वाटचाल सुरू आहे. भारताला स्वातंत्र मिळून ७४ वर्षे पुर्ण झालेली आहेत. या कालावधीत भारताने अनेक क्षेत्रात प्रगती केलेली आहे. परंतु अजूनही काही भागांचा विकास काही अनुसूचित जमातींचा विकास पाहिजे त्या प्रमाणात झालेला नाही.
बीजशब्द : सामाजिक, आर्थिक, ौक्षणिक आणि आदिवासी विकास योजना

आदिवासीची ओळखः

आदिवासी समाज हा अनेक जमातीमध्ये विभागलेला आढळून येतो. त्यांचे निवास-स्थान, बोलीभाशा, प्रथा-परंपरा,संस्कृती वेगवेगळया दिसून येतात.

आदिवासी कोणाला म्हणावे हे जाणून घेणे अत्यंत महत्वाचे आहे. काही विचारवंत, अभ्यास व सामाजिक कार्यकर्ते यांनी सुध्दा या समाजाला विविध नांवे दिली आहेत. रिसेल, लॅस्ली,एल्विन, गॅमसन, ग्रुबर्ट, मार्टिन, ए.व्ही ठक्कर यांनी या लोकांना अगदी प्राचीन ;।इवतपहपदंसद्धकिंवा अगदी मुळचे रहिवासी ;।इवतपहपतपमेद्धम्हटले आहे. आदिम अगर आदिवासी ;च्तपउपजपअम ज्तपइमेद्धअसे नामाभिदान हट्टनने केले आहे. भारतीय राज्यघटनेत अनुसूचित जमात ;ैबीमकनसमक ज्तपइमेद्धअसे म्हटले आहे. डॉ. दासांनी या लोकांचे वर्णन बुडत असलेली जमात ;ैनइउमतहमक भ्नउंदपजलद्धअसे केले आहे. आंतरराश्टीय श्रम संघटनेने कोणत्याही देशातील मुळ रहिवासी यांना संबोधण्यासाठी आदिवासी ही संज्ञा वापरावी असे

म्हटले आहे. याच कारणामुळे संबोधण्याचा प्रघात रूढझाला आहे.

आदिवासींची कौटुंबिक व सामाजिक जिवनः

आदिवासी जमात आजही आपल्या कौटुबिक मुल्याची जोपासना करीत आहेत. वडीलधा-यांन मान सन्मान दिल्या जात आहे. आदिवासी जमातीमध्ये संयुक्त कुटूंब पद्धती आजही दिसून येत आहे. विभक्त कुटुंब पद्धती या जमातीमध्ये अस्तित्वात नाही. कौटुबिक चालीरिती, रूढी परंपरा यांचे आजही जतन केल्या जात आहे. प्रतिश्ठ मुल्याची जोपासना केली जात आहे. समाजाप्रती सहकार्याची भावना व समाजसेवेची भावना आजही आदिवासीमध्ये दिसून येत आहे. गुण्यागोविंदाने सगळे जण मिळून मिसळून राहत असल्याचे दिसून येत आहे. एखादया कुटूंबावर संकट आले तर सगळे लोक एकत्र येवून त्या कुटूंबाला मदत करतात.

आदिवासी समाजात अनेक चालीरीती, रूढी, परंपरा आहेत. त्यांचे धार्मिक संस्कारदेखील वेगळे आहेत. या आदिवासी समाजात अनेक अंधश्रद्धा देखील आहेत. जादुटोणा यावर त्यांचा विश्वास आहे. आदिवासी समाजातील झगडे, भांडणे मिटविण्याकरिता आदिवासींची पंचायत असते. या पंचायतीच्या माध्यमातून योग्य तो निर्णय दिला जातो व दोशींना शिक्षादेखील दिली जाते. आदिवासींचे सण-उत्सव देखील वेगवेगळे आहेत. या सर्वाचा परिणाम आदिवासींच्या सामाजिक जीवनावर होत असतो. त्यामुळे आदिवासींच्या जीवनात पाहिजे त्या प्रमाणात आमुलाग्र बदल घडविता येवू ाकला नाही.

आदिवासींचे आर्थिक जिवनः

आदिवासी लोक जंगलात आपले जीवन जगत आहेत. जंगलात राहून जंगलातील कंदमुळे, फळे जमातीच्या गोळा करून त्यावर आपली उपजिविका करीत आहेत. वन्य प्राण्याची शिकार करणे तसेच मोहाची फुले गोळा करून त्यावर आदिवासी आपले जीवन जगत आहे. जंगलातील लाकडे गोळा करून त्यांच्या मोळया बनविणे व त्या ाहरात विकून येणा-या पैशावर आपला उदर निर्वाह करित आहेत. मोलमजूरी करीत आहेत. तसेच काही आदिवासी ोती देखील करीत आहेत महाराश्ट्रातील आदिवासी जमातीच्या उपजिवीकेचे साधन ोती हेच आहे. स्वतःची ोती असणारे, दुस-याची ोती खंडाने करणारे किंवा दुस-यांच्या ोतीवर मोलमजूरी करणारे अशा तीन प्रकारचे लोक आदिवासी जमातीत आहेत.

आदिवासींचे ौक्षणिक जिवन :

आदिवासींच्या जिवनात शिक्षणाला महत्वाचे स्थान नाही. आदिवासी लोकांना शिक्षणाविशयी आवड नाही. कित्येक आदिवासी निरक्षर आहेत. आदिवासी महिला ह्या बहुंताशी निरक्षरच दिसतात. मुले देखील ााळेत शिक्षण घ्यायला जात नाही. मुलांना शिकवून काहीही उपयोग नाही. ही संकल्पना आदिवासींच्या मनात रूजली आहे. नोकरीपेक्षा आपली घरची कामे श्रेश्ठ असे आदिवासींना वाटते. शिक्षण न घेतल्यामुळे कित्येक आदिवासींना लिहता वाचता येत नाही.त्यामुळे त्यांच्या निरक्षरतेचा फायदा सावकार तसेच व्यापारी लोक घेत आहेत. ाासकिय योजनांचा लाभ देखील ह्या लोकांना मिळत नाही. कित्येक ाासनाच्या योजना या लोकांना माहित नाही. अशिक्षितपणामुळे नविन दुश्टीकोन देखील आदिवासी लोक स्विकारण्यास तयार नाहीत. अजूनही औशधी जडीबुटीचा हे लोक वापर करीत आहेत. परंतु दवाखान्यामध्ये जाउन उपचार घेत नाहीत हे मात्र विशेश. गावच्या वैद्यानी दिलेले औशधावर त्यांचा आजही विश्वास आहे. विज्ञानाच्या नव नविन

संशोधनावर आजही त्यांचा विश्वास नाही. चंद्राला देव मानणारे आदिवासी लोक आजही आहेत. असे असले तरी काही प्रमाणात शैक्षणिक बदल थोडया फार प्रमाणात होत असल्याचे दिसून येत आहे.

अध्ययन पध्दती:

संशोधन कर्ता ज्या समाजात राहत आहे वावरत आहे त्या समाजातील युवकाच्या सामाजिक, आर्थिक व शैक्षणिक विकासात येणा-या अडचणींनां दररोज सामना करावा लागत आहे. एक प्रकारे ते नैराश्याचे जिवन जगत आहेत. त्या घटकांचा अभ्यास होणे हे गरजेचे आहे. विकास प्रक्रियेत त्यांना समावुन घेण्यासाठी समाज व शासनाने काय केले पाहिजे या उहापोह या संशोधनातुन करण्याच्या प्रयत्न करून गोंड जमातीच्या युवकांचा सुक्ष्म अभ्यास करण्यासाठी व समस्या बाबत निराकरण करण्यासाठी समाजकार्य मध्यस्थी ची भूमीका विशद करण्यासाठी विशयाची निवड केली.

साहित्य परीक्षण:

नाद व सक्सेना या दोन संशोधकांनी भारतात प्रथमच आदिवासींच्या आर्थिक स्थितीचे शास्त्रीय अध्ययन केले नाद, (१९५८) यांनी मध्यप्रदेशातील मंडला, बिलासपुर, दुर्ग, बालाघाट इत्यादी भागाचा प्रदिर्घ दौरा करून बैगा हया पोटजमातीचा अर्थार्जनाच्या माध्यमाचा संखोल अभ्यास केला. सक्सेना यांनी नाद यांच्या अभ्यास पध्दतीचा उपयोग करून मध्यप्रदेशातील पश्चिम पर्वत रांगामध्ये राहणा-या आदिवासींचा अभ्यास करून पाच पोटजमातींची अर्थव्यवस्था सादर केली.

व्यास, (१९६७), यांनी राजस्थान, आन्ध्रप्रदेश, पंजाब व गुजरात येथे वास्तव्यास असलेल्या बनिया या आदिवासी जमातीचा ऐतिहासिक, सामाजिक व आर्थिक जिवनाचा अभ्यास प्रस्तुत केला आहे. या तुलनात्मक अभ्यासात निरनिराळया प्रांतात राहणा-या बनिया समाजातील चालीरिती व रूढी यामध्ये असलेला फरक सांगितला आहे.

देवेन्द्र ठाकूर,(१९८६), यांनी बिहार मधली संथाल या आदिवासी जमातीच्या आर्थिक व सामाजिक जीवनाचा विस्तृत अभ्यास सादर केला आहे. संथाल समाजांना निरनिराळया योजनांना दिलेला प्रतिसाद व त्यांचा परिणाम या अभ्यासात पाहण्यात येते.

संशोधनाचे मूळ प्रश्न :

१. आदिवासीच्या राहणीमानावर कोणकोणत्या घटकांचा परिणाम होत आहे?

२. शिक्षणाचा सोयी उपलब्ध असूनही आदिवासी समाजातील युवक कोणत्या कारणाने शिक्षणात मागे आहेत?

३. सध्याच्या काळात आदिवासी जमातीची सामाजिक, आर्थिक व शैक्षणिक गरजा कोणत्या असू शकतात?

उद्देश :

१. गोंड जमातीच्या युवकांच्या सामाजिक, आर्थिक व शैक्षणिक स्थिती व आव्हानांच्या स्वरूपांचे अध्ययन करणे.

२. आदिवासी युवकांना इतर समाजाच्या प्रवाहात येण्यास निर्माण होणा-या अडचणींचे तुलनात्मक अध्ययन करणे.

३.आदिवासींचा सामाजिक, आर्थिक व शैक्षणिक विकासाच्या दृष्टीकोनातून शश्वत विकास करणे

संशोधन आराखडा:

प्रस्तुत अध्ययनासाठी वर्णनात्मक व निदानात्मक संशोधन आराखडयाची निवड संशोधकाने केलेली आहे. यात वास्तविक तथ्यांचे, वैशिष्टयांचे वर्णनात्मक विवेचन प्रस्तुत करण्यात आले. या दृष्टिने अध्ययनाच्या संबंधात यथार्थ व संपूर्ण माहिती या विषयाशी संबंधित असलेल्या घटकांकडून प्राप्त करून घेण्यात आले तसेच हे विवेचन

वैज्ञानिक स्वरूपाचे राहील याचा प्रयत्न केल्या गेला आहे. या आरखडयाला अध्ययनाच्या उद्देशानुसार विकसित करण्याचा प्रयत्नही प्रस्तुत अध्ययनात केला आहे.

अध्ययनाचे क्षेत्र/विश्व :

प्रस्तुत अध्ययनासाठी संशोधकाने नागपूर जिल्हातील रामटेक तालुका अध्ययन क्षेत्र म्हणून निवडण्यात आले आहे. त्यात संशोधकाने अध्ययनासाठी या तालुक्यातील एकदंर ४०० उत्तरदाते घेतले आहेत. त्यासाठी या विकास खंडातील ७० टक्यापेक्षा सर्वात जास्त आदिवासी लोक वास्तव्य करतात अशा क्षेत्राची/ गावांची निवड करण्यात आले. या सर्व आदिवासी लोकांची संख्या म्हणजे संशोधन विश्व होते. या विश्वातून एकदंर ४०० आदिवासी युवकांना संशोधनात उत्तरदाते म्हणून घेण्यात आलेले आहेत.

विश्व व नमुना पध्दती :

प्रस्तुत संशोधनाचे अध्ययन करण्यासाठी या क्षेत्रातून तथ्य संकलन करण्याकरिता संशोधनकर्ताद्वारे संभाव्यता नमुना निवड पध्दतीचा वापर करण्यात आला. कारण ह्या पध्दतीत अध्ययनकर्त्याद्वारे किती व्यक्तिची मुलाखत घ्यायची हे पुर्वीच ठरविण्यात आली होती. तसेच प्रत्येक वर्गात एककाचे प्रमाण काय हे समग्राच्या ज्ञात, गृहित व अनुमानित घडणीप्रमाणे ठरविण्यात आले होते. यात कोटा नमुना निवड पध्दतीचा वापर करण्यात आला.

तथ्य संकलनाची पध्दती व तंत्रे:

अध्ययन करतांना तथ्य संकलन करण्यासाठी प्राथमिक पध्दतीमधील मुलाखत अनुसूची पध्दतीचा वापर करण्यात आले कारण तथ्य संकलनासाठी मुलाखत अनुसूची पध्दत ही अत्यंत उपयोगी पध्दत आहे.

संशोधन करतांना तथ्य संकलन करण्यासाठी द्वितीय पध्दतीमधे आदिवासींवरील अधिकृत लेखकांची पुस्तके, लेख, सामजिक लेख, समस्येशी सबंधीत पुस्तके, आदिवासी वार्तापत्रे, प्रस्तुत विशयावरील झालेले विविध ाोध प्रबंध, ाासनाचे परिपत्रके, वर्तमान पत्रातील बातम्या, तसेच स्वतःचे अनुभव संकलन इ. चा आवश्यकतेनुसार माहिती जाणून घेण्यासाठी उपयोग करण्यात आला.

प्रमुख निश्कर्श:

उच्च माध्यमिक शिक्षण घेणा-याचे प्रमाण सर्वाधिक (३९.३ टक्के) आहे. आदिवासी भागात उपलब्ध असलेल्या किमान शिक्षणाच्या सोयी ज्या उच्च माध्यमिक पर्यत उपलब्ध आहेत. परंतू त्यानतंरच्या शिक्षणाच्या सोयी गावात व त्यालगत उपलब्ध नसल्याने व आर्थिक परिस्थिती चांगली नसल्याने पुढच्या शिक्षणात अडथळा निर्माण होत असल्याने पुढील शिक्षण अपुर्ण राहिलेले आहे. बहुसंख्येने राहत असलेल्या आदिवासी क्षेत्रात आदिवासींसाठी शिक्षणाची स्थिती अत्यंत नाजूक आहे.

ोती हा कुटूंबाचा प्रमुख व्यवसाय असणा-याचे प्रमाण सर्वाधिक (६४.५ टक्के) आहे. आदिवासींकडे असलेली ोत जमीन जास्त लोकांकडे आहे व ते ोतीवरच अवलंबून आहेत. तसेच ोती असूनही लोकांकडे सिंचनाची सोय उपलब्ध नसल्याने फक्त पावसाच्या पाण्यावर ोती करीत असतात. फक्त पावसाळयात ोती करता येते तर इतर वेळेत रोज मजूरी करित असतात व आपली जीवनयापन चालवित असतात. तसेच शिक्षणाचे प्रमाण कमी असल्याने रोज मजूरीवर जावे लागते आणि नोकरीचे प्रमाण कमी दिसत आहे.

रूपये.१०,०००-२०,०००/- उत्पन्न असणा-याचे प्रमाण सर्वाधिक ८८.० टक्के आहे. आदिवासी भागातील ोतकरी हे पावसाच्या पाण्यावर अवलंबून असतात. त्यामुळे पावसाच्या लहरीपणामुळे ोतीतून उत्पन्न निघत नसते. सिंचनाची सोय उपलब्ध

नसल्याने ते वर्शभर ोती करू ाकत नाही. तसेच महागडे बी-बियांने, रासायनिक खते, मजूरीचे दर गगनाला भिडलेले आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाचा अभाव यामुळे ोतीचे उत्पन्न कमी दिसून येते. तर काही ोतक-याकडे सिंचनाची सोय उपलब्ध असल्याने वर्शभर ोती करीत असतात. पालेभाज्या, बागायत आणि सोबतच ोतीपुरक व्यवसायामुळे त्यांचे उत्पन्न थोडक्यात जास्त दिसून येत आहे.

२२-२५ वर्शे वय असणा-या मुलांचा विवाह होतो असे मत नोंदविणा-या उत्तरदात्याचे प्रमाण सर्वाधिक आहे. १८-२१ वर्शे वय असणा-या मुलींचा विवाह होतो असे मत नोंदविणा-या उत्तरदात्यांचे प्रमाण हे सुध्दा जास्त आहे. आदिवासी समाजातील मुलां-मुलींचे विवाहाचे वय हे शिक्षणामुळे वाढलेले आहे. अनेक विचारवंतानी आदिवासी समजात बालविवाहाची प्रथा असल्याचे नमुद केलेले आहे. परंतु आता आधुनिक समाजाच्या संपर्कात आल्याने शिक्षणामुळे विवाहाचे वय वाढलेले आहे. पुर्वीसारखे बालविवाह दिसून येत नाही समाजात विवाहाविशयी जागृती निर्माण होताना दिसत आहे. मुलीसुध्दा शिक्षण पुर्ण करण्यासाठी ाहरात येवू लागल्या आहेत. मुली आपले शिक्षण पुर्ण करण्यासाठी जागृत आहेत, उच्चशिक्षण घेत असल्याने मुलींचे विवाहाचे वय हे वाढलेले आहे. ाासनाने ठरविलेल्या विवाहाचा वय आदिवासी समाज सुध्दा तंतोतत पालन करतांना दिसून येत आहे.रूढी, परंपरा हे राहणीमानावर परिणाम करणारे घटक आहे असे सुचविणा-या उत्तरदात्यांचे प्रमाण हे सर्वाधिक ४८.३ टक्के आहे. गोंड आदिवासी समाजात त्यांचा रूढी, परंपरा या त्यांच्या राहणीमानावर परिणाम करतांना दिसून येतात. तसेच त्यांचे अज्ञान/अंधविश्वास हे ही कारण त्यात दिसून येत आहे. या कारणामुळे आदिवासी गोंड जमातीची पाहिजे तसा विकास दिसून येत नाही कारण आजही ते आपल्या परंपरांना चिकटून आहेत. त्याचे राहणीमानात अजुनही फारसा फरक पडलेला नाही. झोपडीत राहणे ोती करणे अथवा मजूरी करणे तसेच साधी राहणीमान दिसुन येते.

सामाजिक विकासाकरिता आवश्यक धोरणांची माहितीमध्ये रोजगारपुरक प्रशिक्षण मिळावे असे दर्शविणा-या उत्तरदात्यांचे प्रमाण सर्वाधिक ५१.० टक्के आहे. आदिवासी समाजातील युवकांना उपलब्ध आश्रमशाळा, वस्तीगृह सारख्या ौक्षणिक सुविधामुळे शिक्षण घेणे सोयीस्कर झालेले आहे. शिक्षणाची सोय झाल्याने आदिवासी युवक उच्चशिक्षण घेत आहेत. परंतु रोजगारपुरक शिक्षण उपलब्ध न झाल्याने पाहिजे तसा विकास दिसून येत नाही. तसेच आदिवासी समाज अजूनही गावखेडयात राहत असल्याने लहानमुलांची मातृभाशा ही गोंडी असल्याने त्यांना मराठी आणि अन्य भाशा समजण्यास अडचण निर्माण होत असते.

आदिवासी युंवकांना तोंड दयावे लागणारे आर्थिक समस्यामध्ये व्यवसायात रस नाही अशा उत्तरदात्यांचे प्रमाण सर्वाधिक (४०.०टक्के) आहे आदिवासी युवकांमध्ये जबाबदारी घेण्याची मानसिकता अजूनही विकसित झालेली नाही. तसेच व्यवसायाच्या बाबतीत तंत्र हस्तगत करण्याचे कौशल्य सुध्दा हस्तगत करण्यास तयार दिसत नाहीत. शिक्षणाचे प्रमाण कमी व दुस-याकडे नोकरी करण्यास पाहिजे तसे प्रशिक्षण घेतले नसल्याने युवकांना नोकरी सुध्दा करता येत नाही. आर्थिक स्थिरता नसल्यामुळे कुटूंबाचे पालन पोशण करण्याची जबाबदारी योग्य पध्दतीने पुर्ण करू ाकत नाहीत. ोतीतून

I J R S S I S, Spl Issue (IV), March-2022 :254-258
A Double-Blind Peer Reviewed Journal
e-ISSN 2347 – 8268 & 2347-8209 (P)
Original Article

मिळणारे उत्पन्न तुटपुंजे असल्याने मुलांचे शिक्षणसुध्दा पुर्ण करता येत नाही. अशा अनेक आव्हाने आदिवासी युवकांसमोर निर्माण झालेले आहेत. शिक्षण हक्क कायदयाच्या लाभामध्ये मुलांना नामांकित ाळेत दाखल करून घेण्या-या उत्तरदात्याचे प्रमाण सर्वाधिक (४८.० टक्के) आहे. आदिवासी समाजातील आर्थिक परिस्थिती खालावलेली असल्याने आजच्या परिस्थितीत शिक्षण घेणे हे त्यांच्यासाठी खुपच कठीण झालेले आहे. त्यामुळे शिक्षणापासुन वंचित राहणयाची वेळ येते. ासनाने सुरू केलेल्या शिक्षण हक्क कायदयामुळे आदिवासी मुलांना खाजगी व नामांकित ाळेत शिक्षण घेणे खुपच सोयीचे झालेले आहे. ज्यांनी लाभ घेतलेला आहे ते इतरांना लाभ घेण्यास प्रवृत्त करीत आहेत सोबच शिक्षणासाठी मुलांचे ाळेचे फी भरणे,वहया पुस्तके देण या सर्व गोश्टी सहज क्य झाले ते शिक्षण हक्क कायदयामुळेच. आता आदिवासी मुले सुध्दा नामांकित ाळेत इतर मुलांबरोबर शिक्षण घेत आहेत.

सुचनाः

१. ासनाने आदिवासी युवकांच्या ैक्षणिक विकासाच्या वाढीकरिता तालुका किंवा जवळच्या क्षेत्रात जर उच्च शिक्षणाची सोय उपलब्ध करून दिली पाहिजे.

२. ासनाने आदिवासी समाजाकरिता असलेल्या आश्रमशाळा योजना किमान दहा गावाकरिता एक अशा पध्दतीची योजना तयार करून तेथे माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक शिक्षणाची सोय करावी.

3. ासनस्तरावर गोंडी भाशेचे जतन करण्याकरिता कार्यशाळा, प्रशिक्षण देवून लिपीची निर्मिती करण्यात यावी. ग्रामीण भागात यांचा विशेशत्वाने जे गाणे, डंडार आणि अन्य माध्यमाचा उपयोग करून भाशा लिपीबध्द करण्यात यावी.

४. आदिवासीचे शिक्षणाचे प्रमाण वाढवावे आणि आधुनिक ेती करण्याकरिता ेतक-यांना प्रोत्साहन देवून नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करून, कृशी विभागामार्फत मिळणा-या योजना, आदिवासी विकास विभागाद्वारे मिळणा-या योजनांचा लाभ त्यांना मिळायला पाहिजे.

५. पिकावर पडणा-या किटकांकरिता निरनिराळया पावडर्स व औशधे निघाली आहेत त्याचा ेतक-यांनी वापर केला पाहिजे. औशधे फवारण्यास लागणारी औशधे व उपकरणे ासनाने उपलब्ध करून दिली पाहिजेत.

६. समाजातील इतर लोकांनी या परंपरा जतन करण्यास योग्य मार्गदर्शन नवीन पिढीस करावे तसेच ासनास सुध्दा या समाजातील विवाहाची पध्दतीचे जतन करण्यास योग्य ती पावले उचलावी लागेल.

७. आदिवासी समाजातील परंपरागत न्याय व्यवस्थेला बळकट करून कमीत कमी वेळेत न्याय देण्याची व्यवस्था करण्यात यायला पाहिजे.

८. समाजाचे थोर आदर्श आणि इतिहास हा लिखित किंवा अन्य मार्गाने लोंकापर्यंत पोहचविले पाहिजे. ासनाने विशेशत्वाने आदिवासींच्या सामाजिक आणि सांस्कृतिक परंपरा जतन करण्यास योग्य ते धोरण आखून उपरोक्त शिफारशीचे धोरणामध्ये सामिल करण्याचे नियोजन केले तर आदिवासींचे परंपरा जतन केल्या जावू कतात.

९. बाहय समाजातील लोक याला फक्त मंनोरजंनाचे साधन न समजता आदिवासी समाजाचे सांस्कृतिक अस्तित्व आहे असे समजून त्यांच्या लोकनृत्य, रूढी परंपरांचा आदर करायला पाहिजे. ासनाने अशा परंपराचे जतन करण्यास योग्य ते पाउल उचलायला पाहिजे.

१०. ाासकीय स्तरावर आदिवासींच्या विकासाकरिता त्यांना समजण्याकरीता त्यांच्या मातृभाशेतूनच शिक्षण मिळायला पाहिजे ज्यामुळे त्यांना कोणतीही गोश्ट अवगत करण्यास अडचण निर्माण होणार नाही.

११. शिक्षणाच्या सोयी उपलब्ध झाल्या आहेत पण रोजगारपुरक प्रशिक्षण पाहिजे ज्या योजना आदिवासींकरिता कार्यान्वित करण्यात आलेल्या आहेत त्यांचे देखभाल व योग्य अंमजबजावणी होण्यासाठी ाासकीय अधिका-यांची नियमित गावभेटी आठवडयातून होणे आवश्यक असावे

संदर्भ :

क-हाडे, बाबू, (२००४), आदिवासी समाजाचे समाजशास्त्र, नागपुर; मानवता सांस्कृतिक विकास व ाोध केंद्र चामोर्शी, हिंद मुद्रणालय महाल, पुश्ठ कं. ४.

आकरे, बी. एन.,(२००९), आदिवासी जिवनावर सामुदायिक विकास योजनेचा झालेला परिणाम, नागपूर; पिंपळापुरे बुक डिस्टीबुटर्स पुश्ठ कं. ३.

फडके, सुधीर, (१९६३), महाराश्ट्रातील आदिवासी आणि त्यांचे प्रश्न, पुणे; जोशी आणि लोखंडे प्रकाशन, पुश्ठ कं. १९,१०३.

नाडगोंडे, गुरूनाथ, (२००४ तृतीय आवृती), भारतीय आदिवासी, पुणे; कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन. पुश्ठ कं. १

गारे,गोविंद, (२००९), आदिवासींचे शिक्षण, औरंगाबाद; साकेत प्रकाशन प्रा.लि. पुश्ठ क. २०-२३.

भांडारकर, पु.ल. ोख ाब्बीर, पालकर, जी.के.(१९८७), भारतीय सामाजिक समस्या, नई दिल्ली; एस चंद्र अन्ड कम्पनी प्रा.लि. पुश्ठ कं. ३०७.

गारे, गोविंद, (२००० प्रथमावृत्ती), बदलांचा उंबरठयावर कोकणी आदिवासी, पुणे; श्री. विद्या प्रकाशन पुश्ठ कं. १-२.

पटले, भगतसिंग, (२०१३), परिवर्तनिय आदिवासी पावरा समाज, धुळे; अर्थव पब्लिकेशन, पुश्ठ कं. ११-१२.

वर्मा,आर.सी., अनुवाद क्षीरसागर मनोज वामन, (भारत सरकार 2003 प्रथम आवृत्ती), भारतीय समाज काल, आज आणि उदया, प्रकाशन विभाग, माहिती आणि प्रसारण, पुश्ठ कं. ६,७,८.

ाहा, मु.ब., झेंडे, संजय (२००४), खानदेश सांस्कृतिक इतिहास-खंड:२, जाती -जमाती सातपुडयातील तडवी, धुळे; का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, पुश्ठ कं. २९४.

क-हाडे, बाबू, (२००४), आदिवासी समाजाचे समाजशास्त्र, नागपुर; मानवता सांस्कृतिक विकास व ाोध केंद्र चामोर्शी, हिंद मुद्रणालय महाल, पुश्ठ कं. ४.

आगलावे, प्रदिप, (२००७),आदिवासी समाजाचे समाज ाास्त्र, नागपूर; श्री. साई प्रकाशन, पुश्ठ कं. २,११,१२,१३,१४.

कशालीकर, माधव ज., (१९८८), आदिवासी भारत, कोल्हापूर; अजब पुस्तकालय, पुश्ठ क. ६.

लोटे, रा.ज.,(२०१०), आदिवासी समाजाचे समाज ाास्त्र, नागपूर; पिंपळापुरे अन्ड पब्लिशर्स पुश्ठ कं. ६.

आगलावे, प्रदिप, (२००४),आदिवासी समाजाचे समाज ाास्त्र, नागपूर; श्री. साई प्रकाशन, पुश्ठ कं. २३,४.

लोटे, रा.ज.,(२००४), आदिवासी समाजाचे समाज ाास्त्र, नागपूर; पिंपळापुरे अन्ड पब्लिशर्स पुश्ठ कं. १२,१३.

I J R S S I S, Spl Issue (IV), March-2022 :254-258
A Double-Blind Peer Reviewed Journal
OPEN ACCES
e-ISSN 2347 – 8268 & 2347-8209 (P)
Original Article

कोंडेकर, ए.वाय.,(१९९९), सामाजिक मानवशास्त्र, कोल्हापूर; फडके प्रकाशन, पुरठ कं. ३९,४०,४१.
गारे, गोविंद, (१९९३), भारतीय आदिवासी समाज आणि संस्कुती, औरगांबाद; अमृत प्रकाशन, पुरठ कं. ८,९.
लोकराज्य, (डिसें.१९८३), आदिवासी विशेशांक, पुरठ कं. ४